

ULUSLARARASI MÜSLÜMAN – HİRİSTİYAN DİYALOG
SEMPOZYUMU

II

“İSLAM VE HİRİSTİYAN KAYNAKLARINDA HZ. İSA”

YEŞİLKÖY 23-24 EYLÜL 2005

Sempozyumun yapıldığı yer:
Saint Etienne Misafirhanesi konferans salonu
Cümbüş sok., n.: 8,
34800 Yeşilköy – İstanbul
Tel.: 0212.573.85.54

İTALYA-ROMA VE MARMARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT
FAKÜLTESİ PROFESÖRLERİ
VE KAPÜSYEN RAHİPLERİNİN KATILIMI İLE DÜZENLENMİŞTİR

KUR'AN-I KERİM'DE HZ. İSA

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman

Hiz. İsa Kur'an-ı Kerim'de İsa, İbn Meryem ve Mesih şeklinde zikredilen; babasız dünyaya geldiği, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderildiği, kendisine İncil'in verildiği ve Hiz. Muhammed'i müjdelediği bildirilen, "Allah'tan bir ruh ve kelime" olarak nitelenen ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'e göre Hiz. İsa, resullerin en büyükleri olan beş "ülü'l-azm" peygamberden (Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed) biridir. On beş sûrede doksan üç âyette ismi veya bir sıfatı ile zikredilmekte, ağırlıklı olarak Âl-i İmrân, Mâide ve Meryem sûrelerinde doğumunun müjdenmesi, dünyaya gelişi, tebliği, mucizeleri, dünyevi hayatının sonu ve Allah katına yükseltilişiyle ilgili olarak bilgi verilmektedir.

I

Adı

1.1 İsa

İsa, gerek Hıristiyanlık'ta gerek İslâm'da hem İsa hem de Mesih olarak adlandırılmaktadır. İnciller'de yer aldığı şekliyle İsa ismi ona, meleğin Yûsuf'a (Matta, 1/21) ve Meryem'e (Luka, 1/31) tâlimatı doğrultusunda verilmiştir. Batı dillerinde İsa karşılığında kullanılan Jesus isminin aslı "Yahve kurtuluştur, Yahve kurtarır" anlamındaki İbrânice Yehôşua'nın kısaltılmış şekli olan Yeşua'dır. Kelime Iesus şeklinde Grekçe'ye, oradan da Iesus biçiminde Latince'ye geçmiştir.

Arapça konuşan hıristiyanlar İbrânice Yeşua'nın Süryânice'deki şekli olan Yeşu'u. Yesu' diye telaffuz etmekte (EI² [Fr.], IV, 85), Kur'an-ı Kerim'de ve İslâmî literatürde ise İsa ismi kullanılmaktadır. Bazı Batılı yazarlar, kelimenin İsa şeklinin Hiz. Muhammed'e bizzat yahudiler tarafından empoze edildiğini ileri sürerler. Buna göre yahudiler, Hiz. Ya'kub'un oğlu olan ve Tevrat'ta pek tasvip edilmeyen Esaü'nün ruhunu taşıdığı iddiasıyla Hiz. İsa'ya Esaü adını vermişlerdir ve İsa kelimesi de buradan gelmektedir (a.g.e., IV, 85). Ancak İsa sonrasında en önemli yahudi dinî literatürü olan Talmud'da İsa'nın hiçbir zaman Esaü ile mukayese edilmemiş olması bu iddiayı geçersiz kılmaktadır (Parrinder, s. 17).

İsa kelimesinin Arapça olduğunu kabul edenler ise "donuk, beyaz renkte olmak" anlamında 'aves kökünden geldiğini ve rengi beyaz olduğu için onun bu adı aldığını ileri sürerler. Kelimenin "yönetmek, idare etmek" anlamındaki 'avs kökünden türediğini söyleyenler de vardır. Buna göre Hiz. İsa nefisini taatle, kalbini

muhabbetle ve ümmetini Allah'a davetle eğittiği için kendisine bu ad verilmiştir (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât. "ays" md.; Mustafavi, VIII, 272; Firûzâbâdi, VI, 111; Jeffery, s. 219). Ancak müslüman dilciler genellikle kelimenin İbrânice veya Süryânice'den geldiğini kabul etmektedir (Lisânü'l-Arab, "avs", "ays" maddeleri; Firûzâbâdi, VI, 111; el-Cevâfiki, s. 452).

1.2 Mesih

Mesih sıfatına gelince, Batı dillerinde Christ şeklinde ifade edilen bu kelimenin aslı Grekçe Hristos'tur (Christos). İsa ad, Mesih ise unvandır. Mesih sıfatı erken dönemlerden itibaren özel isim gibi kullanılmaya başlanmıştır. Yeni Ahid'de İsa, Mesih sıfatı yanında rab, kurtarıcı, Allah'ın oğlu, Allah'ın kulu, insanoğlu, iyi çoban, yol, gerçek, hayat gibi unvanlar da taşımaktadır.

Kur'an'da hem İsa hem İbn Meryem hem de Mesih olarak adlandırıldığı gibi başka isimlerle de anılmakta, ayrıca kendisine çok sayıda unvan verilmekte, yirmi beş defa İsa, on altısı İsa kelimesiyle birlikte olmak üzere yirmi üç defa İbn Meryem (Meryem oğlu) şeklinde geçmektedir. Mesih kelimesi ya tek başına (en-Nisâ 4/172; el-Mâide 5/72; et-Tevbe 9/30) veya Mesih İbn Meryem (el-Mâide 5/17, 72, 75; et-Tevbe 9/31) ya da Mesih İsa b. Meryem (Âl-i İmrân 3/45; en-Nisâ 4/157, 171) şeklinde on bir yerde geçmektedir. Ancak Kur'an'daki mesih kelimesi hıristiyanların bu kelimeye yüklediği anlamda değildir. İsa Mesih diğer peygamberler gibi yaratılmıştır, bir kuldür. Ona uluhiyyet nisbet etmek, onu rab edinmek kesinlikle doğru değildir. Kur'an'da bu husus şu şekilde belirtilmektedir: "Yahudiler Uzeyr Allah'ın oğludur dediler. Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. Sözlerini daha önce kafir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar...Halbuki onlara ancak tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. Ondan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır" (et-Tevbe 9/30-31). Hz. İsa'nın Mesih diye nitelendirilmesinin birçok izahı yapılmaktadır.

1.3 Diğer isim ve ünvanları

Hz. İsa'ya verilen diğer isim ve ünvanları şu şekilde sıralamak mümkündür: Müeyyed (desteklenmiş [el-Bakara 2/87]), rûhullah (Allah'ın ruhu [en-Nisâ 4/171]), kelime (Âl-i İmrân 3/39), vecih (İtibarlı [Âl-i İmrân 3/45]), sâlih (Âl-i İmrân 3/46), resûl (Âl-i İmrân 3/49), mübeşşir (müjdeleyen [es-Saf 61/6]), münebbi' (haber veren [Âl-i İmrân 3/49]), musaddık (doğrulayan [Âl-i İmrân 3/50]), âyet (işaret, alamet [el-Mü'minûn 23/50; Meryem 19/21]), merfû' (yükseltilmiş [en-Nisâ 4/158]), temizlenmiş (Âl-i İmrân 3/55), göz aydınlığı (Meryem 19/26), abd (kul [Meryem 19/30]), nebî (Meryem 19/30), mübârek (Meryem 19/31), ilim veya alem (ez-Zuhruf 43/61), rahmet (Meryem 19/21).

II

Ailesi

Kur'an-ı Kerim'de âlemlere üstün kılındığı bildirilen (Âl-i İmrân 3/33) dört seçkin aileden biri de Hz. İsa'nın annesi Meryem'in mensubu bulunduğu İmrân ailesidir. Kur'an'da bu konuda şöyle denilmektedir: "Allah birbirinden gelme bir nesil olarak Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ve İmrân ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. Allah işiten ve bilendir" (Al-i İmrân 3/33).

Yine Kur'an'da Hz. İsa'nın annesi Meryem hakkında İsa'nın doğumunun müjdelenmesi münasebetiyle de bilgi bulunmakta ve Meryem, iffet ve teslimiyeti sebebiyle övülmektedir. Kur'an ve diğer İslami kaynaklarında yer alan bilgilere göre Meryem'in annesi Hanne çocuğu olması için Allah'a yalvarmış, eğer bir çocuğu olursa onu Beytül Makdis'e adayacağını vadetmiştir. Kur'an'a göre Meryem, daha annesi ona hamile iken mabede adanmıştır. Kur'an'da bu konu şu şekilde aktarılır: "İmrân'ın karısı: Ya Rab! Karnımdaki çocuğu, sadece sana hizmet etmek üzere adadım, adağımı kabul buyur, doğrusu işiten ve bilen ancak sensin demişti. Onu doğurduğunda-Allah onun ne doğurduğunu daha iyi biliyordu- Ya Rab! Kız doğurdum. Erkek, kız gibi değildir, ben ona Meryem adını verdim, ben onu da soyunu da kovulmuş şeytandan sana sığındırırım dedi" (Al-i İmrân 3/35-36).

Hz. Meryem, annesinin adağı doğrultusunda mabede verilir. Onun bakımını kimin üstleneceği konusunda din adamları arasında anlaşmazlık çıkınca kur'aya başvururlar ve kur'a Zekeriya'ya çıkar. Zekeriya mabede bitişik bir odada Meryem'i barındırır. Bu husus Kur'an'da şu şekilde anlatılır: "Rabbi Meryem'i güzel bir surette kabul buyurdu ve onu güzel bir surette yetiştirdi. Onu Zekeriya'nın himayesine bıraktı. Zekeriya mihraba onun yanına her girişinde yanında bir yiyecek bulurdu. Ey Meryem! Bu sana nereden geldi? diye sorardı. O da: Bu Allah katındandır cevabını verirdi. Doğrusu Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır" (Al-i İmrân 3/37).

Hz. Meryem, ailesinden ayrılarak kendisine tahsis edilen yerde ibadet ve zikir ile hayatını sürdürürken vahiy meleği Cebrail kendisine Allah tarafından seçildiğini ve bütün kadınlara üstün kılındığını bildirir: "Cebrail şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçip tertemiz kıldı ve seni âlemlerin kadınlarından üstün kıldı. Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ. Ona secde et ve rüku edenlerle birlikte rükuya git" (Al-i İmrân 3/43-44).

Ailesinden uzak yalnız başına ibadetle meşgul olan Meryem, bir gün Allah'ın ruhunu (Cebrâil) tastamam bir insan şeklinde karşısında görünce korkar ve Allah'a sığınarak ondan kendisine dokunmamasını ister. Melek ise ona tertemiz bir erkek çocuk bağışlamak üzere Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu söyler. Meryem'in, kendisine bir erkek eli değmediği, iffetsiz olmadığı halde nasıl çocuğu olabileceğini sorması üzerine melek bunun Allah için kolay olduğunu bildirir. Sonuçta Meryem kendisine hiçbir erkek eli değmemişken İsa'ya hamile kalır. Kur'an'da bu olay şöyle anlatılır: "Ey Muhammed! İnsanlara, Kur'an'daki Meryem kıssasını anlat. Hani bir zaman Meryem, ailesinden ayrılp onların bulunduğu yerin

doğu tarafına çekilmişti. Ailesiyle kendisi arasına bir perde koymuştu. Biz kendisine meleğimiz Cebrail'i gönderdik de ona insan şeklinde göründü. Meryem, 'Ben senden, rahman olan Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma dedi. Melek, Ben Rabbinin gönderdiği bir elçiden başkası değilim., sana nezih ve kabiliyetli bir çocuk bağışlamak için gönderildim dedi. Meryem, Ben bakireyim, bana hiçbir beşer dokunmadığı ve iffetsiz biri de olmadığım halde nasıl çocuğum olabilir dedi. Melek şöyle dedi: Bu iş dediğim gibi olacaktır. Çünkü Rabbin buyurdu ki: Babasız çocuk vermek bana pek kolaydır. Hem biz onu nezdimizden insanlara bir mucize ve rahmet kılacağız. Ezelde böyle takdir etmişizdir"(Meryem 19/16-21). Kur'an-ı Kerim'de bir başka yerde Meryem'e gelen bu meleğin, doğacak çocuğun ismini ve diğer bazı özelliklerini de açıkladığı bildirilmektedir: "Melek demişti ki: Ey Meryem! Allah seni, kendisinden bir kelime ile müjdeler ki onun adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünya ve ahirette şerefli ve Allah'a yakın kılınanlardan olacaktır. İnsanlarla beşikte iken de yetişkin iken de konuşacaktır. O salih kimselerden olacaktır. Meryem, ey Rabbim! Bana hiçbir insan dokunmamışken nasıl çocuğum olur demişti? Melek: Bu böyledir. Allah dilediğini dilediği şekilde yaratır. Bir işin olmasını dilerse ona ol der ve olur dedi (Al-i İmran 3/45-47).

Hız. İsa'nın müjdelenmesiyle ilgili olarak İncil'de verilen bilgilerle Kur'an'daki bilgiler arasında benzerlik ve farklılıklar vardır. Her iki anlatımda da Meryem bákiredir, fakat İnciller'e göre Yusuf adlı bir kişiyle nişanlıdır. Luka İncili'nde (I/26-35) Meryem'e müjde veren melek Cebrâil ile hamile kalmasına vesile olan Rûhulkudüs aynı değildir. Kur'an'da ise Allah, Meryem'e gönderilen melekten "bizim ruhumuz" diye söz eder ve genellikle bunun Cebrâil olduğu kabul edilir (Taberî, Câmîu'l-beyân, XVI, 45; Râzî, XXI, 195). Melek Meryem'e müjdeyi vermiş, daha sonra Allah ruhundan üflemiş ve Meryem İsa'ya hamile kalmıştır (Âl-i İmrân 3/45-46; Meryem 19/17-22; el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12). Müfessirlerin belirttiğine göre Meryem'e müjdeyi getiren Cebrâil onun gömleğinin yeninden üflemiş ve Meryem hamile kalmıştır (Sa'lebî, s. 381; Râzî, XXII, 218-219). Diğer taraftan Kur'an İsa'nın babasız dünyaya gelmesini Âdem'in yaratılışıyla mukayese etmektedir (Âl-i İmrân 3/59).

III

Dünyaya gelişi

Hız. Meryem'in İsa'ya hamile kalışı ve dünyaya getirişi Kur'an'da şöyle anlatılır: "Nihayet Allah'ın emri gerçekleşti. Meryem İsa'ya hamile kaldı. Hamile iken insanlardan ayrılp uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu hurma dalına yaslanmaya zorladı. Haline üzülererek keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim dedi. Melek Meryem'in aşağı tarafından şöyle seslendi: Sakın üzülme! Rabbin alt tarafında bir ırmak akıttı. Hurma dalını kendine doğru silkele, taze ve

olgun hurmalar dökülsün. Ye iç gönünü hoş tut. Eğer birini görürsen Rahman olan Allah'a susma orucu adadım. bugün kimseyle konuşmayacağım de (Meryem 19/22-26).

Diğer İslâmî kaynaklarda Meryem'in yanında amcasının oğlu Yûsuf b. Ya'kub'dan da söz edilir. Meryem'in hamile olduğunu anlayan Yûsuf bunu iyi karşılamaz. fakat daha sonra durumu anlayınca Meryem'in işlerini de kendisi yapar. Doğum yaklaşınca Allah'ın emriyle Yûsuf, Meryem'i oradan uzaklaştırır ve bir hurma ağacının altında İsâ dünyaya gelir. Bu esnada bütün putlar yüzüstü düşer. Durumdan endişe eden şeytanlar İblîs'e haber verirler, o da İsâ'nın doğduğu yere gelir; fakat melekler her taraftan İsâ'yı kuşattıkları için bir türlü ona yaklaşamaz (Taberî, Târih, I, 593-595; Sa'lebî, s. 381-384).

Meryem, İsâ'yı dünyaya getirdikten sonra kavminin yanına döner. Kavmi, bâkire Meryem'i kucığında çocukla görünce çocuğun gayri meşrû bir ilişkinin ürünü olduğunu sanarak, "Ey Meryem! Gerçekten sen iğrenç bir şey yaptın. Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi, annen de iffetsiz değildi" derler. Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. Biz dediler beşikteki bir çocuk ile nasıl konuşuruz? Çocuk (Beşikteki İsâ) şöyle dedi: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti. Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün esenlik banadır" (Meryem 19/27-33; Sa'lebî, s. 383-386). Çocuğun beşikte konuştuğunu gördükleri halde yine ikna olmadılar ve Hz. Meryem hakkında iftiralara devam ettiler (en-Nisa 4/156).

IV

Tebliğ faaliyeti

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa'nın hayatının safhaları, peygamberliği ve tebliğ faaliyeti hakkında çok az bilgi verilmekte, İsâ'nın doğumundan itibaren tebliğ faaliyetine kadar geçen dönemle ilgili olarak, Meryem ve oğlunun iskâna elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirildikleri ifadesinin dışında bilgi bulunmamaktadır (el-Mü'minûn 23/50). İslami kaynaklarda yer alan bilgilere göre otuz yaşında iken peygamberlik görevine getirilmiş ve insanları, bir olan Allah'a kulluğa davet etmesi emrolunmuştur.

Kur'an'a göre Allah, İsâ'ya kitap vermiş ve onu mübarek kılmıştır (el-Mâide 5/75; Meryem 19/30-31). O İsrâiloğulları'na gönderilen bir peygamberdir (Âl-i İmrân 3/49; en-Nisâ 4/171). Bir olan Allah'a kulluğa çağırılmış (el-Mâide 5/117), Tevrat'ı tasdik etmiş, bazı hususlarda onu neshetmiş (Âl-i İmrân 3/50; el-Mâide 5/46), kavmine namazı ve zekâtı emretmiştir (Meryem 19/31). Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştir (Al-i İmran 3/48-49). Kur'an'da onunla ilgili olarak şöyle denilmektedir : " O peygamberlerin peşinden, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik eden Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ve ona, içinde hidayet ve nur

olan ve kendinden önceki Tevrat'ı tasdik eden, Allah'tan korkanlar için bir hidayet rehberi ve bir nasihat olan İncil'i verdik. İncil'e tabi olanlar Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenlere gelince işte onlar fasıkların ta kendileridir" (el-Maide 5/46-47).

"İsa kavmine apaçık mucizelerle geldiği zaman demişti ki: Size hikmetle ve ayrılığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim. Allah'a karşı gelmekten sakının, bana itaat edin. Doğrusu Allah benim de Rabbidir sizin de Rabbinizdir, artık ona kulluk edin, doğru yol budur" (Zuhruf 43/63-64).

Hz. İsa bu davetine rağmen kavmi olan İsrail oğullarından yeterli karşılığı göremedi hatta onların tepkisine maruz kaldı. Bunun üzerine kimlerin, kendi yanında yer alacaklarını sordu ve havarilerin olumlu cevabıyla karşılaştı. Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır: "İsa insanların inkarlarını hissedince 'Allah uğrunda yardımcıları kimlerdir?' dedi. Havariler 'Biz Allah'ın dininin yardımcılarıyız Allah'a inandık, müslüman olduğumuza şahit ol. Rabbiniz! Senin indirdiğine inandık, peygambere uyduk, bizi şahit olanlarla beraber yaz diye cevap verdiler" (Al-i İmran 3/52-53). "Hatırla o anı ki hani havarilere 'Bana ve peygamberime iman edin diye vahyetmiştim. Onlar da iman ettik, şahit ol ki biz müslümanız demişlerdi'" (Maide 5/111).

Hz. İsa'ya inanan ve inanmayanlar Kur'an'da şöyle anlatılır: "Ey iman edenler! Allah'ın dininin yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da havarilerine 'Allah'a giden yolda benim yardımcıları kimdir?' diye sorunca havariler :Allah'ın dininin yardımcıları biziz demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir grup iman etmiş, bir grup da inkar etmişti. Ama biz iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik de muzaffer oldular" (Saf 61/14).

V

Dünya hayatının sonu

Kur'an'da Hz. İsa'nın doğduğundan, öleceğinden ve tekrar hayata döneceğinden söz edilir (Meryem 19/33). Ancak genel İslâmî telakkiye göre onun bu dirilişi, Hıristiyanlık'taki gibi çarmıha gerildikten sonraki diriliş değil kıyamet sonrası diriliştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'e göre İsa çarmıha gerilmemiştir. Yahudiler, İsa'nın tebliğ ettiği mesajdan hoşlanmamışlar ve onu öldürmek için tuzak kurmuşlardır (Âl-i İmrân 3/54). "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük demeleri yüzünden onları lânetledik. Halbuki onu ne öldürdüler ne de astılar, fakat öldürdükleri onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedir; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir sağlam bilgileri yoktur. Kesin olarak onu öldürmediler, bilâkis Allah onu kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir" (en-Nisâ 4/157-158). Böylece Hıristiyanlık'ta önemli bir dinî inanç olan, insanların günahına kefare olmak üzere İsa'nın çarmıha gerilmesi hadisesinin İslâm'da kabul edilmediği görülmektedir.

Kur'an'da Hz. İsa'nın öldürülmediğini ve çarmıha gerilmediğini bildiren âyette yer alan "şübbihe lehüm" ifadesi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Bu ifadenin şekillendirdiği İslâm geleneğine göre çarmıh ve çarmıha gerilen bir kişi vardır, fakat bu İsa değildir. İslâmî rivayetlere göre çarmıha gerilen kişi, İsa'nın yerini yahudilere ve Roma makamlarına gösteren Yahuda İskaryot'tur. Hain Yahuda tam İsa'yı ele vereceği sırada İsa'nın sûretine büründürülmüş ve İsa yerine çarmıha kendisi gerilmiştir. Diğer bir rivayete göre ise çarmıha gerilen kişi haçı taşıması için görevlendirilen Kirinuslu Simun'dur (Simon le Cyreneen). Bu kişinin İsa'nın ıptatıp benzeri olan başka bir şahıs olduğunu söyleyenler de vardır. Buna benzer bir yorum hıristiyan dünyasında da yapılmıştır. Docetler'e (Docetes = Aphtartolâtres) göre Hz. İsa'nın ıstırap çekmesi ve çarmıha gerilip öldürülmesi sadece görünümdür; aslında onun yerine bir benzeri, belki de Kirinuslu Simun çarmıha gerilmiştir. İslâmî kaynaklarda konunun ayrıntısına dair farklı rivayetler bulunmaktadır (Taberî, Târih, I, 601-605; İbnü'l-Esîr, I, 226-227).

Hız. İsa'nın yahudiler tarafından öldürülmediği ve asılmadığı Kur'an'da açıkça belirtilmekle birlikte âkıbeti, ölüp ölmediği ve semaya yükseltilmesinin (ref') nasıl olduğu konusu hem müslümanlarla hıristiyanlar arasında hem de müslümanların kendi aralarında tartışmalıdır. İsa'nın dünyevî hayatının sonuyla ilgili âyetlerde yer alan iki kavram büyük önem taşımaktadır. Bunlar "teveffî" ve "ref'" kavramlarıdır. Âl-i İmrân sûresinde (3/55) Allah, "Ey İsa! Seni vefat ettireceğim (müteveffike), seni nezdime yükselteceğim (râfiuke), seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım" demektedir. Mâide sûresinde ise Allah İsa'ya, "Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı bilin diye sen mi dedin?" diye sorduğunda İsa, "Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim. Benim de rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onları kontrol ediyordum. Beni vefat ettirince artık onların üzerine gözetleyici yalnız sen oldun" diye cevap vermektedir (el-Mâide 5/116-117). Bu âyetlerden, önce teveffînin ve ardından ref' hadisesinin olacağı anlaşılmaktadır. Nisâ sûresinde yahudilerin İsa'yı öldüremedikleri, asamadıkları, bilâkis Allah'ın onu kendi nezdine aldığı belirtilmektedir (4/157-158). Buradan ve İsa'nın tekrar gelmesi (nüzü'l-i İsa) ile ilgili hadislerden hareketle genelde İsa Mesîh'in "ruh maa'l-cesed" Allah katına ref' olunduğu, kıyametten önce tekrar geleceği ve o zaman ruhunun kabzedileceği kabul edilmektedir. Bu görüşü benimseyenlere göre İsa yahudiler tarafından öldürülmemiş, İsa'ya benzer bir kişi çarmıha gerilmiş veya İsa'nın çarmıha gerildiği zannedilmiş, İsa semaya ref' edilmiştir; kıyamette tabii olarak ölecek ve genel dirilişle o da dirilecektir.

Diğer taraftan İsa'nın öldürülmekten ve çarmıha gerilmekten kurtulduğu, fakat, "Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim" (Âl-i İmrân 3/55) âyeti gereği dünyevî ömrünü tamamlayıp vefat ettiği, ruhunun Allah katına yükseltildiği görüşü de ileri sürülmektedir. Ahmediyye'ye (Kadiyânîlik) göre haç üzerindeki zâhirî ölümü ve dirilişinden sonra Hz. İsa İncil'i tebliğ üzere Keşmir'e gitmiş, ora-da 120 yıl yaşamıştır. Kabri Srinagar'dadır (EI² [Fr.], IV, 88).

VI

Nitelikleri

6.1 Allah'tan Bir Kelime Oluşu

Üç âyette Hz. İ̇sâ'nın "Allah'tan bir kelime" olduğu ifade edilmektedir (Âl-i İmrân 3/39, 45; en-Nisâ 4/171). İ̇sâ'nın Allah'tan bir kelime oluşu Allah'ın "ol" emrinin gerçekleşmesi ve onun peygamberliği gibi çeşitli şekillerde açıklanmaktadır.

6.2 Allah'tan Bir Ruh Oluşu

Kur'an'da Hz. İ̇sâ'dan "Allah'tan bir ruh" olarak da bahsedilmekte (en-Nisâ 4/171), Meryem'e ruhtan üflendiği (el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12), böylece İ̇sâ'nın hayat bulduğu belirtilmektedir. Buradaki ruh kelimesi "Allah'ın emri, üflemesi, rahmet ve hayat" şeklinde yorumlanmaktadır (Taberî, Câmi'ü'l-beyân, VI, 24-25).

6.3 Peygamberliği ve Mûcizeleri

İslâm inancına göre Hz. İ̇sâ, ne hıristiyanların iddia ettikleri gibi bir tanrı veya Tanrı'nın oğlu ne de yahudilerin iddia ettikleri gibi sıradan bir insandır, o Allah'ın gönderdiği bir nebî (Meryem 19/30) ve resuldür (en-Ni-sâ 4/157, 171; el-Mâide 5/75; es-Saf 61/6), İsrâiloğulları'na gönderilmiş bir peygamberdir (Âl-i İmrân 3/49; es-Saf 61/6), kendisine İncil verilmiştir (el-Mâide 5/46). Tevrat'ı tasdik etmiş, bazı hususlarda onu neshetmiştir (Âl-i İmrân 3/50; el-Mâide 5/46). İ̇sâ, "Muhakkak ki Allah benim de rabbim sizin de rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk ediniz. İşte doğru yol budur" (Âl-i İmrân 3/51; Meryem 19/36) diyerek İsrâiloğulları'nı bir olan Allah'a kulluğa davet etmiş (el-Mâide 5/72), Allah'ın kulu olduğunu belirtmiş (en-Nisâ 4/172; Meryem 19/30), birçok mûcize göstermiştir. Mâbede adanmış, itaat ve ibadetle meşgul olmuş, Allah tarafından rızıklandırılmış, iffet sembolü olarak yetişmiş olan Meryem'den (Âl-i İmrân 3/37, 42-43) babasız dünyaya gelmiş (Âl-i İmrân 3/45-47; Meryem 19/17-22), böylece hem anne hem oğul ilâhî kudrete bir alâmet kılınmıştır (el-Mü'minûn 23/50).

Hz. İ̇sâ'nın gösterdiği mûcizeler Kur'an'da şu şekilde belirtilmektedir: Beşikte iken ve olgun bir insan tavrıyla konuşmuştur (Mer-yem 19/30; el-Mâide 5/110; Âl-i İmrân 3/46). Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyip onu canlandırmıştır (Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110). Anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştirmiştir (Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110). Ölüleri diriltmiştir (Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110). Evlerde yenilen ve biriktirilen şeyleri haber vermiştir (Âl-i İmrân 3/49). Semadan sofrayı indirilmiştir (el-Mâide 5/112-115).

Hız. İsa'nın mucizeleri İnciller ve Kur'an'da hemen hemen aynıdır ancak semadan sofraya indirme hadisesi İncillerde yoktur. Bu konu Kur'an'da şöyle nakledilir: " Hani havariler, Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin gökten bize bir sofraya indirmeye güç yetirebilir mi? Demişlerdi. O da, eğer iman ediyorsanız Allah'tan korkun demişti. Bunun üzerine dediler ki: O sofradan yemeyi, kalplerimizin huzura kavuşması, senin bize doğru söylediğini bilmek ve ona şahitlik edenlerden olmak amacıyla istiyoruz. Meryem oğlu İsa şöyle dedi: Ey Rabbimiz olan Allah'ım! Gökten bize bir sofraya indir ki bizden öncekilere de sonrakilere de bir bayram ve senin katından bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısıdır. Allah: Ben o sofrayı size indireceğim. Fakat bundan sonra sizden kim inkar ederse alemlerden hiç kimseye vermeyeceğim bir azapla azaplandırırım dedi" (Maide 5/112-115).

Bazı hıristiyanlar, semadan sofraya indirilmesi mucizesinin İncil'de geçen son akşam yemeği veya Petrus'un vizyonunda belirtilen şey olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunun, Hız. İsa'nın az miktardaki ekmek ve balıkla çok kişiyi doyurmasına (Matta, 14/17) işaret olduğunu söyleyenler de vardır.

6.4 Rûhulkudüs ile Teyit Edilmesi

Hız. İsa, hem doğumu sırasında hem İsrâiloğulları arasında görev yaparken Rûhulkudüs ile desteklenmiştir. Rûhulkudüs ile desteklenme ifadesi Kur'an'da sadece Hız. İsa için kullanılmaktadır (el-Bakara 2/87, 253; el-Mâide 5/110).

6.5 Hız. Muhammed'i Müjdelemesi

Kur'an'a göre Hız. Muhammed'in geleceği İncil'de yazılıdır (el-A'râf 7/157). İsa, kendisinden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelemiştir (es-Saf 61/6). Bu müjdenin bugünkü İnciller'de de bulunduğu, Yuhanna İncili'ndeki Paraklet'in (14/16; 15/26; 16/7) Ahmed anlamına geldiği müslümanlarca ileri sürülmektedir.

Kur'an'a göre İsa bütün üstün özelliklerine rağmen bir insan ve bir kuldür (en-Nisâ 4/172; el-Mâide 5/17, 75; Meryem 19/30; ez-Zuhruf 43/59). Hiçbir zaman kendisinin tanrı edinilmesini söylememiş ve yalnız Allah'a kulluğu öğütlemiştir (el-Mâide 5/116-117). Kur'an teslîsi açıkça reddetmekte, temel prensip olarak tevhidî ortaya koymaktadır (en-Nisâ 4/171).

Hadislerde de İsa'dan bahsedilmektedir. Her doğana şeytanın mutlaka dokunduğu, ancak Hız. İsa'ya şeytanın doğrudan değil perde arkasından dokunabildiği, onun beşikte iken konuşan üç kişiden biri olduğu, Hız. Peygamber'in onunla mi'rac gecesi ikinci kat semada karşılaştığı, kıyamette İsa'nın şefaati için kendisine gelenleri Hız. Muhammed'e göndereceği belirtilmektedir. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve resulü, İsa'nın da Allah'ın kulu ve elçisi olup Allah'ın Meryem'e ilkah ettiği kelimesi ve Allah'tan bir ruh olduğuna

inanan kimsenin cennete gireceği. Meryem oğlu İsa'ya en yakın kimsenin Hz. Muhammed olduğu yine hadislerde açıklanmaktadır. Ayrıca Resul-i Ekrem, hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı methettikleri gibi kendisinin methedilmesini yasaklamıştır. Diğer taraftan Hz. İsa'nın şemâ-ili de hadislerde yer almaktadır. Buna göre İsa kırmızı benizli, kıvrıcık saçlı, geniş göğüsüdür (Buhârî, "Salât", 1, "Enbiyâ", 5, 24, 43, 47, 48, "Bed'ü'l-halk", 6, "Menâkıbü'l-ensâr", 7, 11, 42, 53, "Tefsir", 2/1, 17/5, "Tevhîd", 19, "Rikak", 51, "Hudûd", 31, "Tabîrü'r-rü,yâ", 32, "Fiten", 26).

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde takdim edilen İsa, İnciller'de ve hıristiyan teolojisindekinden farklıdır. Hıristiyanlık'ta temel inanç esaslarından olan ulûhiyetin bedenleşmesi, İsa'nın çarmıha gerilmesi dolayısıyla kurtuluş fidyesi oluşu Kur'an tarafından kabul edilmez. Bu farklılıklar, daha ilk dönemlerden itibaren müslümanlarla hıristiyanlar arasında tartışmaların başlamasına sebep olmuş, iki taraf da birbirini reddeden ve tenkitlere cevap veren eserler kaleme almış, böylece geniş bir reddiye literatürü oluşmuştur. Daha Asr-ı saâdet'te Necran hıristiyanları Hz. Peygamber'i ziyaret edince Hıristiyanlığın temel inançları tartışılmıştır. Âl-i İmrân sûresinin ilk seksen âyetinin Medine'de Peygamber'i ziyaret eden Necran heyetiyle yapılan görüşme ve İsa ile ilgili tartışma sebebiyle nâzil olduğu rivayet edilmektedir (İbn Hişâm, I, 657; Taberî, Câmi'ü'l-beyân, III, 161-163). İlk dönemlerden itibaren ortaya çıkan polemik literatürünün temel konularının başında teslîs doktrini ve İsa'nın tabiatı ile kefaretiler problemi ve çarmıh hadisesi gelmektedir. Abdullah b. İsmâil el-Hâşimî'den başlayan ve günümüze kadar devam eden reddiyelerde hıristiyanların Hz. İsa ile ilgili görüşleri eleştirilmekte, İslâmî görüşler savunulmaktadır. Diğer taraftan tefsir kitaplarında, tarih ve kısas-ı enbiyâ türü eserlerde ve tasavvuf literatüründe Hz. İsa ile ilgili çeşitli rivayetler yer alır. Bu rivayetlerin büyük bir kısmı hıristiyan kaynaklarından gelmektedir (meselâ bk. Taberî, Târîh, I, 593-605; Sa'lebî, s. 381-406; Clair-Tisdall, s. 49-65).